

ЕВОЛЮЦІЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглянуто еволюцію транснаціональних злочинних організацій в умовах глобалізаційних процесів та здійснена класифікація названих злочинних структур відповідно до сучасних наукових поглядів на цей феномен. Зазначено, що діяльність сучасних злочинних організацій пов'язана не тільки зі злочинним промислом, але й легальними видами діяльності, що повинно враховуватися у процесі боротьби з цими структурами.

Ключові слова: еволюція, транснаціональні злочинні організації, злочинність, глобалізація.

Постановка проблеми. Сучасна криміногенна обстановка у світі свідчить про все більшу впливовість основних транснаціональних злочинних організацій країн Східної Європи, Африки, Америки і Південно-Східної Азії та їх національних діаспор у різних регіонах.

Єдиної моделі транснаціональної злочинної організації у світі не існує. Такі структури діють у різних регіонах світу, мають свою специфічну спеціалізацію, використовують різні методи, прийоми, тактику діяльності, мають різний кількісний склад тощо, але об'єднує їх єдина спільна мета – отримання від зайняття злочинним промислом, що може поєднуватися із веденням, на перший погляд, законної діяльності, надвисокого прибутку. Діапазон структурної побудови транснаціональних злочинних організацій достатньо широкий – від організацій із жорсткою структурою до більш гнучких та динамічних мереживних структур, від корпорацій до місцевих спеціалізованих фірм. До найбільш поширених видів злочинного промислу, якими займаються транснаціональні злочинні організації, відноситься індустрія наркобізнесу, незаконна торгівля зброєю і ядерними матеріалами, крадіжки і контрабанда автотранспортних засобів, викрадення предметів мистецтва, незаконна міграція та торгівля людьми і т. ін.

Ступінь наукової розробки проблеми. Аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених із зазначеної проблематики, зокрема Д. Албіні, А. Блока, Ф. Вільямса, Ю.О. Вороніна, В.О. Глушкова, А.Д. Дорошенка, Г.А. Зоріна, М.В. Корнієнка, В.С. Овчинського, І.В. Пшеничного, Л.А. Репецької, Д. Сміта, О.В. Танкевича, В.Я. Яценка та інших, дозволив дійти висновку щодо недостатнього рівня дослідження транснаціональних злочинних організацій, без чого неможливо протистояти глобалізації злочинності та поширенні впливу названих структур на територію України. Недооцінка потенційних загроз та негативних наслідків проникнення транснаціональних злочинних організацій на економічні і

політичні процеси в Україні викликана, у тому числі, і прогалинами у дослідженні цих структур. У свою чергу, відсутність чіткого уявлення про сучасну систему транснаціональних злочинних організацій ускладнює боротьбу національних правоохоронних органів та міжнародних спеціалізованих структур з негативними проявами їх злочинної діяльності.

Спираючись на результати досліджень, проведених вітчизняними та зарубіжними науковцями, маємо за мету розширити спектр наукових поглядів на транснаціональні злочинні організації, їх класифікацію та еволюцію в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Еволюція транснаціональних злочинних організацій протягом останніх десятиліть може розглядатися як процес раціональної реорганізації злочинних «підприємств» у міжнародному масштабі, подібний до реорганізації підприємницьких структур, що діють у межах чинного законодавства. При цьому, злочинні організації будують свої структури за аналогією з транснаціональними фінансовими корпораціями, – із розподілом праці, спрямовані на отримання максимального прибутку з одночасним забезпеченням мінімального ризику. Для комплексного дослідження діяльності транснаціональних злочинних організацій з метою виявлення та систематизації окремих рис цих структур, з'ясування рівня їх загрози для конкретної країни чи міжнародного співтовариства та визначення пріоритетних напрямків протидії цьому суспільно-небезпечному явищу необхідно здійснити їх класифікацію.

Спираючись на результати досліджень міжнародних правоохоронних структур (Інтерпол, Європол), наукові доробки Номокова В.А. [4], Репецької А.Л. [5], Морозова В.М. [6] та інших фахівців вважаємо за можливе запропонувати власну класифікацію транснаціональних злочинних організацій. Для цього необхідно визначити основні критерії, на підставі яких можна здійснити відмежування та співставлення надзвичай-

но різних видів злочинних організацій – італійської мафії та мафіозних структур США, японської «Якудзи», китайських «Тріад», колумбійських та мексиканських наркокартелів та інших подібних злочинних структур [7, с.179-185]. На нашу думку, критеріями такої класифікації мають бути: 1) масштаби діяльності організацій; 2) сфери злочинного впливу; 3) зовнішні ознаки організаційної структури; 4) особливості внутрішньої структури організації; 5) етнічна належність кадрового складу; 6) чисельність структури; 7) методи діяльності.

Так, за масштабами діяльності такі злочинні організації можуть бути розділені на глобальні та регіональні. Глобальні транснаціональні злочинні організації здійснюють свою діяльність у різних регіонах світу. До таких організацій можна віднести колумбійський наркокартель «Калі», сфера злочинної діяльності якого поширюється на США, Мексику, Панаму, Сальвадор, Нікарагуа, Італію, Ямаїку, Іспанію, Канаду і Гватемалу та італійську мафію з її сферою впливу в країнах Європи, Південної і Північної Америки та Австралії.

Масштаб діяльності регіональних транснаціональних злочинних організацій зазвичай обмежується певним регіоном, а межі їх злочинного впливу – територією суміжних прикордонних держав. Нині кількість таких організацій преважує над кількістю глобальних транснаціональних злочинних організацій. Це зумовлено тим, що для функціонування останніх необхідні значні фінансові й матеріально-технічні ресурси та жорстка організаційна структура з потужним центром, який би міг забезпечити ефективне керівництво організацією. Крім того, регіональні структури представляють собою самодостатні організації, здані отримувати стабільно високий прибуток від кримінального промислу в межах відповідного регіону (наприклад, європейські злочинні організації, китайські «Тріади» тощо).

За сферами діяльності транснаціональні злочинні організації поділяються на універсальні, спеціалізовані та ті, що мають як основний, так і допоміжний, факультативний злочинний промисел.

Універсальні злочинні організації для отримання надприбутків діють у будь-якій сфері злочинного бізнесу, не концентруючи увагу на певному виді незаконної діяльності. Прикладом може слугувати албанська транснаціональна злочинна організація та китайські «Тріади».

Спеціалізовані транснаціональні злочинні організації спрямовують свою діяльність на отримання надвисоких прибутків, займаючись злочинною діяльністю лише певного виду. У

своєму складі такі організації мають висококваліфікованих спеціалістів, основні зусилля яких зосереджені на наркобізнесі (колумбійські та мексиканські наркокартелі), кіберзлочинності (Західна Африка – «Група какаду»), виготовленні зброї («Ганські ковалі»), підробці грошових знаків (литовські злочинні організації) тощо.

До організацій, які мають як основний, так і факультативний вид злочинного промислу, можна віднести італійську мафію. Головний прибуток ця структура отримує від наркобізнесу, але не гребує й іншими, побічними видами злочинної діяльності – контрабандою зброї, тютюнових виробів, торгівлею людьми тощо.

За особливостями зовнішніх ознак організаційної структури транснаціональні злочинні організації поділяються на ті, що мають чітко визначену жорстку структуру (колумбійський «калійський» картель, японська «Якудзи») або гнучку організаційну структуру (притаманна китайським «Тонгам»). При цьому варто зазначити, що останнім часом простежується тенденція до більш гнучкої форми організаційної побудови злочинних структур і, як наслідок, – підвищення рівня латентності їх злочинної діяльності.

За особливостями внутрішньої побудови транснаціональні злочинні організації поділяються на пірамідальні, мережеві та змішані.

Пірамідальні організації характеризуються чітко оформленою структурою, ієрархічною побудовою відносин між їх членами, наявністю відповідного «кодексу поведінки» та суворої внутрішньої дисципліни. На сьогодні пірамідальна структура із жорсткою ієрархією притаманна організаціям, побудованим по типу «сім'ї» – сицилійській «Коза нострі», злочинним організаціям країн СНД (відзначаються чітким розподілом завдань між членами та ієрархією – «вори в законі», «авторитети», «бригадири», «бики» тощо), Великої Британії (побудовані за принципом «фірми», у якій працівники, що мають досвід роботи у команді, організують роботу на дорученій їм ділянці), колумбійським та мексиканським картелям. Але простежується поступовий відхід від пірамідальної структури названих організацій та заміщення її мережевою.

Мережеві організації не мають такої жорсткої субординаційної побудови структури, а представлені чисельними осередками, діяльність яких координується із «центрального офісу». Такі організації є менш чисельними та, зазвичай, мають єдиний керівний, координуючий центр.

У деяких країнах, наприклад Бельгії та Нідерландах, структура злочинних організацій ор-

ганічно об'єднує основні елементи пірамідальної та мережевої структур.

За етнічною належністю кадрового складу транснаціональних злочинних організацій вони поділяються на моноетнічні та поліетнічні.

Членами моноетнічних організацій можуть бути лише ті особи, які за народженням та походженням належать до певної нації або народності. Прикладом такої побудови є японська «Якудза», в'єтнамська «Змія» або китайські «Тріади», де злочинними організаціями керують представники спадкових династій – кланів. Окремі моноетнічні структури формуються ще за більш тісним проявом зв'язку – родинною або кровною спорідненістю (італійська мафія).

Транснаціональні злочинні організації, утворені за етнічною належністю, зазвичай, мають осередки у тих країнах, де концентрується їх діаспора, формуючи так звану злочинну мережу. Члени таких структур об'єднуються за сприяння ефекту духовних, нематеріальних чинників – спільності походження, мови, звичаїв, культури, релігії тощо. Наприклад, Китайські «тріади» тісно пов'язані з етнічною діаспорою в європейських, азіатських та американських країнах, а однією із характерних рис російської організованої злочинності є її поділ за національними (грузинські, вірменські, азербайджанські, дагестанські, чеченські та інші організації) та територіальними (казанські, тамбовські, рязанські групи) ознаками [8, с. 40-41].

Однак в умовах глобалізації простежується тенденція щодо поступового розширення складу моноетнічних організацій за рахунок представників інших народів та іноземців (в США активно діють змішані китайсько-в'єтнамські злочинні структури) та перетворення їх в поліетнічні злочинні структури.

За чисельністю транснаціональні злочинні організації поділяються на малочисельні та багаточисельні. Малочисельні структури налічують у своєму складі від декількох десятків до 300 членів та зазвичай функціонують в межах одного регіону (наприклад, африканські організації «Інгбус», «Яруба», «Ганські ковалі»). Багаточисельні організації об'єднують у своєму складі понад 300 членів. Яскравим прикладом може бути сицилійська «Коза ностра», яка складається із понад 180 груп, що налічують біля 6000 членів цієї організації.

Однією із сучасних тенденцій є створення так званих «кримінальних альянсів» між різними транснаціональними злочинними організаціями, що є наслідком глобалізаційних процесів. Об'єднання злочинних структур у певні союзи чи альянси дозволяє їм розширити сферу своєї діяльно-

сті, отримати ще більші прибутки від злочинного промислу та збільшити ступінь латентності вчинених ними злочинів.

За методами діяльності транснаціональні злочинні організації поділяються на структури, домінуючим у діяльності яких є використання фізичного чи психічного насилля або корумпування органів державної влади. У своїй повсякденній діяльності усі злочинні структури використовують насильницькі методи – як для забезпечення внутрішньої дисципліни, так і щодо потенційних жертв чи відносно конкуруючих злочинних організацій. Однак ступінь використання насильницьких методів у діяльності таких структур є різним.

Найбільш жорстокими методами у своїй діяльності відрізняються російські транснаціональні злочинні організації, для яких використання фізичного і психологічного насилля є характерним як по відношенню до жертв, так і щодо членів своєї організації. Фізичне насилля в межах злочинної організації для підтримання належного рівня внутрішньої дисципліни також часто застосовується структурами, що спеціалізуються на наркобізнесі (Іспанія, Нідерланди, Велика Британія). Щодо потенційних жертв насилля застосовується залежно від характеру злочину, що вчиняється – викрадення людей, торгівля людьми, рекет, тощо.

Колумбійські та мексиканські картелі у своїй діяльності використовують різні методи – від терористичних актів і викрадення людей до налагодження відносин з владою й проведення благодійних акцій. Наприклад, «калійський» картель надає перевагу стратегії «мирного втілення в суспільство», відмовившись від тактики протистояння уряду та правоохоронним органам [9, с. 36].

Загалом домінуючим у діяльності транснаціональних злочинних організацій є намагання уникати відкритої конфронтації з органами державної влади, зосередивши зусилля на використанні засобів корупційного впливу. Для своєї підтримки та створення позитивного іміджу в суспільстві (або нівелювання негативної суспільної думки) такі структури досить часто залучають засоби масової інформації, здійснюючи їх фінансування.

Виключенням можуть бути італійські злочинні організації, у діяльності яких фізичне насилля, як метод досягнення поставленої мети, є основним («Каммора», «Ндрагетта», «Сакра корона уніта»). Значно рідше до насилля вдаються представники «Коза ностри», які намагаються залагоджувати свої питання, використовуючи корумпованих чиновників в органах державної влади та правоохоронних органах.

Висновки. Враховуючи викладене можна дійти висновку, що глобалізаційні процеси опосередковано спричиняють розвиток та подальшу еволюційну трансформацію транснаціональних злочинних організацій. Незважаючи на різноманітність у зовнішній та внутрішній побудові, сфері й методах діяльності, а також інші класифікуючі ознаки, сучасні найвпливовіші злочинні організації характеризуються таким спільними рисами, як: намагання отримати від злочинного промислу максимальний прибуток у мінімальні строки за найменшого ризику; формування розгалуженої мережі своїх представництв по всьому світу або у більшості його регіонів, що перебувають у сфері інтересів організації; використання значних фінансових ресурсів та потужної матеріально-технічної бази, поєднаних із залученням до своєї діяльності висококваліфікованих фахівців та корумпованих представників державних і правоохоронних органів; чітко визначена тенденція до розширення нових сфер впливу, проникнення у сферу політики та об'єднання у так звані «кримінальні альянси» для реалізації масштабних кримінальних «проектів».

Викладені особливості еволюційного розвитку транснаціональних злочинних організацій обов'язково мають враховуватися державними органами при розробці відповідних концепцій протидії злочинності та у діяльності національних правоохоронних органів і міжнародних спеціалізованих структур, що займаються цією проблематикою.

Стаття надійшла до редколегії 8 червня 2011 року.

Рекомендована до опублікування у "Віснику" членом редколегії С.І. Нежурбідію.

Список літератури

1. Воронин Ю.А. Транснациональная организованная преступность / Ю.А. Воронин. – Екатеринбург: Изд-во УрГЮА, 1997. – 72 с.
2. Уткин А.И. Глобализация: процесс и осмысление / А.И. Уткин. – М., 2002. – 189 с.
3. Мартин Г.П. Западная глобализация / Г.П. Мартин, Х. Шуманн. – М., 2000. – 367 с.
4. Транснациональная организованная преступность: дефиниции и реальность: Монография / Под ред. В.А. Номоконов В.А. – Владивосток: Изд-во Дальневосточного гос. ун-та, 2001. – 484 с.
5. Репецкая А.Л. Транснациональная организованная преступность: Дисс... канд. юрид. наук: 12.00.08 / А.Л. Репецкая. – Иркутск, 2001. – 388 с.
6. Морозов В.М. Международный опыт борьбы с организованной преступностью и терроризмом: Монография / В.М. Морозов. – Владимир: Изд-во Министерства юстиции РФ, 2003. – 367 с.
7. Кваша О.О. Основные формы организованной злочинності у світі // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ / О.О. Кваша. – К.: КІВС, 2004. – № 9. – С. 179-185.
8. Меркушин В.В. Борьба с транснациональной организованной преступностью / В.В. Меркушин. – Минск: Амалфея, 2003. – 208 с.
9. Основы борьбы с организованной преступностью / Под ред. В.С. Овчинского, В.Е. Эмирова, Н.П. Яблокова. – М.: Инфра-М, 1996. – 400 с.

V. Skulysh

Transnational Criminal Organizations Evolution in Globalization Circumstances

Summary

In the article the transnational criminal organizations evolution in globalization processes is studied and the classification of mentioned criminal structures, in line with contemporary scientific views on this phenomenon, is carried out. Pointed out, that contemporary criminal organizations activity is in connection not only with criminal business, but with legal sorts of activity, thus it must be taken into account in the struggle process against these structures.

Key Words: Evolution, Transnational Criminal Organizations, Crime, Globalization.

В.Е. Скулыш

Эволюция транснациональных преступных организаций в условиях глобализации

Аннотация

Рассмотрена эволюция транснациональных преступных организаций в условиях глобализационных процессов и проведена классификация названных преступных структур в соответствии с современными научными взглядами на этот феномен. Указано, что деятельность современных преступных организаций связана не только с преступным промыслом, но и легальными видами деятельности, что должно учитываться в процессе борьбы с этими структурами.

Ключевые слова: эволюция, транснациональные преступные организации, преступность, глобализация.